

Procedural guarantees of activity of the prosecutor in the procedural process

Dildora BAZAROVA¹

Tashkent state university of law

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2021

Received in revised form

15 September 2021

Accepted 20 October 2021

Available online

15 November 2021

Keywords:

prosecutor,
law,
guarantee,
crime,
criminal procedure,
investigation.

ABSTRACT

The article examines the procedural guarantees of the prosecutor's activities in criminal proceedings on the basis of theoretical and practical analytical data. The article also analyzes in detail the scientific views of scientists on the theoretical aspects of procedural guarantees for the activities of the prosecutor in criminal proceedings.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss10/S-pp257-260>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Жиноят процессида прокурор фаолиятининг процессуал кафолатлари

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

прокурор,
қонун,
кафолат,
жиноят,
жиноят процесси,
тергов.

Ушбу мақолада жиноят процессида прокурор фаолиятининг процессуал кафолатлари назарий ва амалий, таҳлилий-маълумотлар асосида тадқиқ этилган. Шунингдек, мақолада жиноят процессида прокурор фаолияти процессуал кафолатларининг назарий жиҳатлари бўйича олимларнинг илмий қарашлари атрофлича таҳлил қилинган.

¹ Head of Department of Criminal-Procedural Law of Tashkent state university of law, PhD. Professor. Tashkent, Uzbekistan.

Процессуальные гарантии деятельности прокурора в уголовном процессе

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

прокурор,
закон,
гарантия,
преступление,
уголовный процесс,
расследование.

В статье исследуются процессуальные гарантии деятельности прокурора в уголовном процессе на основе теоретических и практических аналитических данных. В статье также подробно анализируются научные взгляды ученых на теоретические аспекты процессуальных гарантий деятельности прокурора в уголовном процессе.

Жиноят процессининг тамойиллари ва процесс иштирокчиларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари процессуал кафолатларнинг асосий элементлари сифатида тадқиқ этилган.

Шунга қўра, жиноят ишини юритишга масъул мансабдор шахслардан бири бўлган прокурор, унинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари ҳамда шунга боғлиқ равишда прокурор фаолиятининг процессуал кафолатлари масаласи амалдаги қонунчилик нормалари ва соҳа тадқиқотчиларининг илмий-назарий қарашлари асосида ушбу мақолада атрофлича таҳлил қилинади.

Прокурор жиноят процессининг суриштирув ва дастлабки тергов босқичларида Ўзбекистон Республикаси қонунларининг аниқ ва бир хилда ижро этилиши устидан назоратни амалга ошириб, қонунчиликда белгиланган процессуал ваколатларни ҳамда судларда ишларни кўриб чиқишда давлат айбловини қувватлашда процессуал фаолиятни амалга оширади.

Жиноят процессуал қонунчиликда прокурор суриштирув ва дастлабки тергов босқичларида қонуннинг бузилишини, ким томонидан содир этилганлигидан қатъи назар, бартараф этиш учун қонунда назарда тутилган чора-тадбирларни ўз вақтида кўриши шартлиги ҳамда прокурор ўз ваколатларини ҳар қандай орган ва мансабдор шахсдан мустақил равишда, фақат қонунга бўйсуниб амалга ошириши белгиланган.

Х. Лукожевнинг фикрича, айблов “лагери”га раҳбарлик қилувчи субъект сифатида прокурор дастлабки терговни амалга оширувчи шахсларга қараганда анча мустақилликка эга бўлиши керак [1].

Суриштирув ва дастлабки тергов босқичида прокурор қонунларни қўллаш устидан назорат қилувчи шахс, раҳбар ва бевосита дастлабки терговни юритувчи иштирокчи сифатида намоён бўлади. Прокурор бу босқичда жиноят процесси иштирокчиларининг ҳуқуқи ва қонуний манфаатлари бузилмаслигини таъминлаш, суриштирувчи, терговчининг ноқонуний хатти-ҳаракати ва қарорлари устидан тушган шикоятларни кўриб чиқиш ва йўл қўйилган хато ва камчиликларни ўз вақтида бартараф қилиш, далилларни тиклаш ва текширишда процессуал қонун талабларига қатъий риоя қилиш, жиноятларнинг келиб чиқиш сабабларини аниқлаш ва бартараф қилиш чораларини кўриш, холислилик ва қонун олдида барчанинг тенглигини таъминлаш каби бир қатор вазифаларни адо этади [2].

Демак, прокурорнинг мазкур фаолияти ҳеч қандай тўсиқларсиз амалга оширилиши учун қонунчилик билан фаолиятининг кафолатлари белгиланиши мақсадга мувофиқ.

Амалдаги қонунчилик асосида прокурор фаолиятига оид кафолатлар тизимини қуйидагича кўриб чиқамиз.

Хусусан, “Прокуратура тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига кўра, прокуратура органлари ўз ваколатларини ҳар қандай давлат органлари, жамоат бирлашмалари ҳамда мансабдор шахслардан мустақил равишда, фақат қонунга бўйсунган ҳолда амалга оширадилар. Прокуратура органларининг фаолиятига аралаштириш тақиқланади.

Ушбу Қонунда белгиланишича, прокурорнинг ғайриқонуний қарор қабул қилишига эришиш мақсадида унга қандай шаклда бўлмасин, бирон-бир таъсир кўрсатиш ёки фаолиятини амалга оширишига тўсқинлик қилиш, унинг дахлсизлигига тажовуз қилиш, шунингдек, прокурор ёки терговчининг рухсатсиз текширишлар ва дастлабки тергов маълумотларини ошкор этиш, прокурорнинг талабларини бажармаслик белгиланган тартибда жавобгарликка сабаб бўлади [3].

Жиноят қонунчилигига мувофиқ, тергов қилишга аралаштириш, яъни ишни ҳар томонлама, тўла ва холисона ўрганилишига тўсқинлик қилиш мақсадида прокурорга турли шаклда, қонунга хилоф равишда таъсир ўтказишга тегишли жавобгарлик чоралари белгиланган.

Ушбу турдаги жиноят юзасидан ҳуқуқшунос олим М.Х. Рустамбоев: “Тергов қилишга аралаштириш тергов органи, прокуратура биноси ёнида шиор ёзилган плакатлар билан терговнинг барча қисми ёки бир қисминини ёхуд иш ташлаш билан боғлиқ намойиш, митинг ёки намойиш ўтказиш, тергов, прокуратура органлари биноси ёнида очлик эълон қилиш, оммавий ахборот воситаларида кампаниялар ташкил этиш ва бошқаларда намойиш бўлиши мумкин. Аралаштириш турли шаклда бўлиши мумкин: терговни бошқа йўналишда олиб бориш тўғрисида суриштирувчи, терговчи, прокурордан илтимос ёки талаб қилиш; таҳдид қилиш билан қўрқитиш; ўзи яхши танийдиган прокурор орқали тергов ишини ўзининг фойдасига ҳал этишга уриниш; маслаҳат бериш ёки давлат ҳокимияти мансабдор шахси орқали йўл-йўриқ бериш ва бошқалар. Юқори турувчи прокурорнинг қуйи турувчи прокурорга тергов қилинаётган иш бўйича кўрсатмалари жиноят-процессуал қонуни бўйича ишни тергов қилишга аралаштириш, деб топилмайди. Ўзбекистон Республикаси ЖПК 37-моддаси доирасида тергов бўлими бошлиғининг кўрсатмалари ушбу жиноят таркибини ташкил қилмайди”, – [4], деб таъкидлаб ўтган.

Жиноят ишини юритишга масъул бўлган мансабдор шахслардан бири сифатида прокурор ва унинг процессуал кафолатларига оид илмий-назарий қарашларни қуйидаги тадқиқотчиларнинг концептуал фикр-мулоҳазалари асосида кўриб чиқамиз.

Жумладан, кафолатлар прокурорларга давлат томонидан зиммасига юклатилган вазифаларни ҳал этишда ўз вазифаларини бажариши ва ҳуқуқларидан фойдаланиш имкониятини беради, хусусан, қонун устуворлигини мустаҳкамлаш, инсон ва фуқаронинг ҳуқуқ ва эркинликларини, шунингдек, жамият ва давлатнинг қонун билан кўриқланадиган манфаатлари ҳимоя қилиш [5].

Таъкидлаш лозимки, миллий қонунчиликда “Прокурор дахлсизлиги” тушунчасининг аниқ ҳуқуқий тавсифи ва мазкур тушунчанинг жиноят процессуал қонунчиликдаги ҳолатига оид бирор ҳуқуқий норма мавжуд эмас.

Бироқ “Прокуратура тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 49-моддаси “Прокуратура органлари ходимининг дахлсизлиги” деб номланган бўлса-да, мазкур моддада прокурорга нисбатан жиноят иши кўзғатиш ва дастлабки

тергов ўтказиш ҳамда унинг интизомий жавобгарлигидан бошқа прокурор дахлсизлигига оид аниқ ҳуқуқий механизмлар кўзда тутилмаганлигини кўриш мумкин.

Фақатгина Жиноят-процессуал кодексининг 223-моддасига мувофиқ, прокурор ушлаш чоғида иммунитет ҳуқуқидан фойдаланувчи шахслардан бири этиб белгиланган бўлиб, унга кўра, прокурорлар ушлаб турилиши ҳамда ички ишлар органига ёки ҳуқуқни муҳофаза қилувчи бошқа органга олиб келиниши мумкин эмас.

Шунингдек, мазкур кодекснинг 239-моддасига мувофиқ, прокурорга нисбатан қамоққа олиш ёки уй қамоғи тарзидаги эҳтиёт чораси – Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг розилиги билан қўлланилиши мумкинлиги белгиланган.

Миллий қонунчиликда прокурор фаолиятининг процессуал кафолатларини янада кучайтириш мақсадида:

- унга нисбатан жиноят иши кўзғатилиши;
- тергов органларига гувоҳ ёки гумон қилинувчи сифатида сўроқ қилиш учун чақирилиши;
- прокурорнинг тураржойига ёки хизмат хонасига, фойдаланадиган транспортга кириш, уларни кўздан кечириш, уларда тинтув ўтказиш ёки улардан ашёни олиш;
- прокурорнинг телефондаги сўзлашувларини эшитиш;
- прокурорни шахсан кўздан кечириш ва уни шахсий тинтув қилиш;
- прокурорнинг хат-хабарларини, унга тегишли ашёлар ва ҳужжатларни кўздан кечириш, олиб қўйиш ёхуд олишга оид аниқ ҳуқуқий механизмларнинг белгиланиши мақсадга мувофиқ.

Шундан келиб чиқиб, “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг “Прокуратура органлари ходимининг дахлсизлиги” деб номланган **49-моддаси нормасининг қайта таҳрир этилиши** прокурор фаолияти кафолатларини белгилашда муҳим аҳамият касб этади.

Хулоса ўрнида таъкидлаш лозимки, жиноят процессида қонунларнинг аниқ ва бир хилда ижро этилиши устидан назоратни амалга оширувчи прокурор фаолияти кафолатларининг ташкилий-ҳуқуқий асосларининг аниқ белгиланиши, соҳада таъсирчан ва самарали назоратни амалга оширилишининг гаровидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Лукожев Х. Независимость суда и прокурора в уголовном судопроизводстве // Юридическая наука. № 4. – 2021. – С. 137.
2. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят процессуал кодексига шарҳлар. Муаллифлар жамоаси. – ТДЮИ, Т.: 2008, – Б. 45.
3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2001 й., 9-10-сон, 168-модда.
4. Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикаси Жиноят ҳуқуқи курси. 4-том. Махсус қисм. Дарслик. – Т.: “ТГЮИ”, 2009. – Б. 484.
5. Королёв Г.Н. Правовые гарантии прокурорской деятельности // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2017. – № 3. – С. 142–146.